

PRIKAZI, OSVRTI, RECENZIJE

**REVIEWS, CRITICAL
NOTICES, REFLECTIONS**

FRA (DON) FRANJO MILIĆEVIĆ, HRVATSKI NARODNI PREPORODITELJ

(U POVODU 180. OBLJETNICE NJEGOVA ROĐENJA)

Fra (don) Franjo Milićević, hrvatski narodni preporoditelj (u povodu 180. obljetnice njegova rođenja), ŠEVO, IVAN (gl. ur.), Fram-Ziral – Sveučilište u Mostaru – HAZU BiH, Mostar, 2016.

Nedavno je u nakladištvu Fram-Zirala u Mostaru objavljen zbornik *Fra (don) Franjo Milićević, hrvatski narodni preporoditelj (u povodu 180. obljetnice njegova rođenja)*. Zborniku je prethodio istoimeni međunarodni znanstveni simpozij koji je, u organizaciji Hercegovačke franjevačke provincije s Fram-Ziralom, Sveučilišta u Mostaru i HAZU BiH, održan 27. studenoga 2015. godine u Franjevačkome samostanu u Mostaru.

Glavni urednik *Zbornika* je fra Ivan Ševo, a izvršni urednik Šimun Musa. U opsežnijem izdanju od 378 stranica *Zbornik*, uz sadržaj i urednikovu riječ, strukturno obaseže četrnaest znanstvenih radova, od kojih je devet kategorizirano kao izvorni znanstveni, a pet kao pregledni rad. Svaki je rad popraćen prijevodom sažetka na engleski jezik.

Fra (don) Franjo Milićević (Donji Veliki Ograđenik, 1835. – Mostar, 1903.) znameniti je hrvatski preporoditelj, utemeljitelj Tiskare katoličkog poslanstva u Hercegovini (prve hrvatske tiskare u Bosni i Hercegovini) i prvih hrvatskih novina u Bosni i Hercegovini (*Hercegovački bosiljak*, *Novi hercegovački bosiljak*, *Glas Hercegovca*, *Osvit*), književnik, jezikoslovac, etnolog, autor nekoliko vjerskih djela (*Perivoj darovah nebeskih*, *Nauk katolički...*, *Kita bogoljubnosti...*, *Misnik u svojoj službi*), autor školskih udžbenika i priručnika koji su omogućili širenje pismenosti u Hercegovini (*Pravopis za nižje učione...*, *Nova slovnica talianska...*, *Novi bukvar*, *Skladnja*), nakladnik i autor prvih kalendara (*Mladi hercegovački koledar*, *Mladi Hercegovac*, *Mladi stolitnjak*), pisac *Prve tarife grafičkih radnika* u Bosni i Hercegovini, pravaški ideolog i narodni učitelj, znameniti hrvatski narodni preporoditelj, a kao takvu mu neprijeporno

---

„pripadaju ogromne zasluge za svekoliku vjersku i prosvjetno-kulturnu ulogu u povijesti Hercegovine i Mostara“, kako u uvodnome dijelu *Zbornika* navodi urednik Ševo.

Zbornik počinje radom fra Andrije Nikića „Od jezika preko povijesti do slobode. Prema knjigama *Pravopis* 1873., *Schematismus*, 1874., *Uncenno semplice*, 1875., tiskanim u Vukodolu od 1973. do 1875. godine.“ Autor rada naglašava kako je turska okupacija tijekom više stoljeća u Hercegovini onemogućavala svaki oblik napretka, a samim time i razvoj tiskarstva. Stoga su rukopisi fratarskih djela nastajali na tome prostoru tiskani u talijanskim i austrougarskim središtima. Takvo stanje mijenja se tek od 1872. godine kada su franjevci uspjeli dopremiti tiskarske strojeve i pokrenuti tiskaru u Vukodolu. Godinu dana nakon toga knjige izlaze s oznakom tiskare Tiskom Poslanstva katoličkog, a krajem 1876. i početkom 1877. knjige su izrađene Tiskom franjevačkim. U razdoblju od 1873. do 1876. objavljeno je oko trideset knjiga, a nakon toga tiskara je često mijenjala svoj naziv.

„Hercegovački mučenici i Božji ugodnici od polovice 19. do kraja 20. stoljeća“ naslov je rada fra Hrvatina Gabrijela Jurišića u kojem, nakon kratka razjašnjenja pojmova: svetost, mučenik, sluga Božji, proglašenje blaženim, iznosi osnovne životne podatke za oko stotinu mučenika i Božjih ugodnika koji su djelovali na prostoru Hercegovine od polovice 19. do kraja 20. stoljeća. Radu je priložen *Kalendar hercegovačkih mučenika i Božjih ugodnika*.

Vlado Pandžić u radu „Domoljubne i rodoljubne pjesme u *Glasi Hercegovca*“ donosi pregled i interpretaciju nekoliko pjesama objavljenih u *Glasi Hercegovca* koje su imale iznimno važnu povijesnu ulogu u „promidžbi i provedbi hrvatske pravaške politike koja je podrazumijevala, između ostaloga, hrvatski domoljubni i rodoljubni odgoj te požrtvovno suprotstavljanje Kallayevu negiranju Hrvatske i ponižavanju Hrvata u okviru austrougarskih planova o stvaranju jedne ‘bošnjačke nacije’ u BiH.“

U radu „*Robinson Crusoe* u izdanju tiskare don Franje Milićevića“ Srebren Dizdar ističe kako je u Bosni i Hercegovini prvi prijevod Defoeova romana *Robinson Crusoe* objavljen upravo u Tiskari don Franje

---

Milićevića u Mostaru 1875. godine. Govoreći o društveno-povijesnim i kulturnim prilikama pod kojima je ovaj prijevod objavljen, u radu se ukazuje na važnost ovoga djela zabavno-poučnoga karaktera „za ukupni duhovni, književni i kulturni razvoj Bosne i Hercegovine potkraj osmanske vlasti i pred tadašnji skori ulazak u eru kapitalizma i europske moderne.“

Fra Ivan Ševo u radu „Fra (don) Franjo Milićević – utemeljitelj tiskarstva u Hercegovini“ piše o čestim pokušajima franjevacu da u Bosni i Hercegovini osnuju tiskaru, ali im to nisu dopuštale turske vlasti. Dolaskom vezira Topal Šerif-paše na čelo Bosanskoga vilajeta, donosi se Ustavni zakon koji će omogućiti reformu obrazovanja pa tako i uspostavu tiskarstva. Godine 1872. otvara se u Mostaru Tiskara katoličkog poslanstva čiji je utemeljitelj, ravnatelj i glavni urednik Franjo Milićević koji je neumorno ustrajavao oko utemeljenja i razvoja tiskarstva, nakladništva i novinsko-publicističkoga rada. Zahvaljujući upravo njemu, Mostar krajem 19. stoljeća postaje jednim od važnijih tiskarsko-nakladničkih i kulturnih središta na Balkanu.

U sljedećem radu naslovljenom „Presjek suprotive Franje Milićevića“ Antun Lučić, nakon određenja pojma *suprotive*, donosi poredbenu interpretaciju Milićevićeve pjesme *Tursko nasilje* (1867.), dovodeći je u vezu sa *Zapisom popa Martinca*, Šižgorićevim *Pustošenjem Šibenskoga polja* i Marulićevom *Molitvom suprotiva Turkom*.

Naredna tri rada u *Zborniku* obrađuju jezične osobitosti Milićevićevih djela odnosno publikacija koje su izlazile u njegovoj tiskari. Tako Katica Krešić u radu pod nazivom „Hrvatsko gramatičko nazivlje u *Novoj slovnici talianskoj* Franje Milićevića (1874.)“ razmatra hrvatsko gramatičko nazivlje u Milićevićevoj gramatici. Radi se o prvome gramatičkom priručniku objavljenom u Hercegovini u kojem je sustav talijanskoga jezika opisan hrvatskim jezikom (definicije, objašnjenja nekih jezičnih činjenica i sl.). „Usporedba hrvatskoga gramatičkog nazivlja iz spomenute gramatike sa spoznajama dosadašnjih istraživanja o nazivlju u starijim hrvatskim gramatikama pokazuje da je autor slijedio nazivoslovnu praksu hrvatskih jezikoslovaca te da je ponudio i neka nova rješenja u odnosu na dotadašnje uspostavljeno gramatičko nazivlje.“

Nakon toga, Irina Budimir, govoreći o „Leksičkim posebnostima Milićevićevih publikacija“, analizira leksik prve hercegovačke periodike u odnosu na „jezičnu obnovu hrvatskoga jezika u drugoj polovici 19. st. i u odnosu na druge jezične utjecaje (turski, njemački, latinski, mađarski itd.)“. U radu se predstavlja vojno, upravno-pravno i drugo nazivlje koje ulazi u opću uporabu u doba jezične obnove, a poseban naglasak autorica je stavila na čestotnost orijentalizama u tiskovinama, koledarima i izvješćima tiskanim u Milićevićevoj tiskari. Radu je priložen opsežan i koristan rječnik turcizama.

Marija Musa, Martina Jukić i Ivona Baković u *Zborniku* pišu o „Pravopisnim i gramatičkim obilježjima kalendara Mladi Hercegovac“. Naglašavajući važnost djelovanja fra (don) Franje Milićevića i njegove Tiskare Katoličkog poslanstva u Mostaru u kulturnome, prosvjetnome i vjerskome životu Hercegovine u drugoj polovici 19. stoljeća, autorice u radu govore o jezičnim osobitostima *Mladoga Hercegovca* na različitim jezičnim razinama (pravopisnoj, fonološkoj, morfološkoj i sintaktičkoj) s obzirom na pravopisne priručnike iz toga razdoblja i jezična načela zagrebačke filološke škole.

Kako bi slika Milićevićeva života i djelovanja bila što jasnija i cjelovitija, u radu „Prilog razumijevanju okolnosti djelovanja preporoditelja fra/don Franje Milićevića“ Ivan Sivrić nastoji približiti vrijeme u kojem je živio i djelovao Milićević kao veliki hrvatski preporoditelj. Stoga autor iznosi pregled društvenih kretanja u onodobnoj Hercegovini, ali i odlučujućih povijesnih zbivanja u susjednim pokrajinama pa i u Europi i svijetu.

Osim Franje Milićevića, u *Zborniku* se spominju još neki franjevci koji su svojim različitim angažmanom odigrali važnu ulogu u hrvatskome narodnom preporodu u Hercegovini. Jedan od njih je fra Anđeo Kraljević koji se, pored svoga pastoralnog djelovanja, neumorno bavio i prosvjetnim radom. Pokretao je analfabetske tečajeve, podupirao otvaranje prvih učiona, a napose je zaslužan za pokretanje tiskarske djelatnosti u Mostaru. O Kraljevićevim zaslugama govori Zdenka Leženić u radu „Fra Anđeo Kraljević i njegov jezikoslovni rad“, posebno se osvrćući na njegovu slovnice *Grammatica latino-illyrica* (Rim, 1863.). Nakon

---

prikaza strukture slovnice, autorica se zadržala na jezičnim odlikama Kraljevićeva jezika „kojima se potvrđuje sveza jezičnih obrazaca zagrebačke filološke škole i kontinuiteta višestoljetne franjevačke spisateljske prakse.“

U *Zborniku* potom slijedi rad Vlatke Pandžić Jakšić naslovljen „*Glas Hercegovca* o bolestima i zdravlju“ koji predstavlja jezgrovitu analizu priloga o bolestima i zdravlju u spomenutom listu. Pa iako su *Glas Hercegovca* ponajviše ispunjavali tekstovi političkoga sadržaja, Milićević je kao urednik lista nastojao oko svestrana prosvjećivanja hrvatskoga puka u Hercegovini pa tako i oko zdravstvenoga, što autorica u radu i pokazuje.

Pretposljednji rad u *Zborniku* nosi naslov „Osobitosti proznoga stvaralaštva fra Martina Mikulića“ autorice Marije Vasilj. Fra Martin Mikulić, Milićevićev suvremenik, bio je pripovjedač i sakupljač narodnoga blaga koji je specifičnim tematskim izborom i odgovarajućim stilskim postupcima prvi među franjevcima iz Bosne i Hercegovine ukazao na nove izražajne mogućnosti i otvorio vrata svjetovnoj tematici. Rad predstavlja analizu Mikulićeva pripovjedačkog rada, s posebnim naglaskom na četiri njegove „seoske“ pripovijetke (*Djevac od devedeset godina*, *Zvonarev teljig*, *Vitinski lovac* i *Narodna torba*) u kojima tematizira mukotrpan život hercegovačkoga seljaka, pokazujući pritom neobičan smisao za realističko pripovijedanje.

Sadržaj *Zbornika* zaključuje Šimun Musa svojim radom „Novinsko-publicistička i prosvjetno-kulturna postignuća Franje Milićevića“ u kojem se ukazuje na Milićevićevu raznorodnu djelatnost: književno-jezični, publicističko-nakladnički, novinski i pedagoški rad, premda mu se kao temeljno postignuće pripisuje osnivanje tiskare u Mostaru (*Tiskara katoličkog poslanstva u Hercegovini – Typographia Missionis Catholicae in Hercegovina*, 1872.). Poseban se naglasak u radu stavlja na njegov novinarsko-nakladnički rad u kojem ima višestruku ulogu: „pokretač je, utemeljitelj, urednik, ravnatelj i autor, riječju intelektualni i materijalni protagonist osnivačke etape hrvatskoga novinstva u BiH“. Novine što ih je Milićević objavljivao imale su nemjerljivo značenje za kulturni, društveni, politički i gospodarski život Hercegovine, a autor

---

u zasebnim cjelinama prikazuje djelatnost sva četiri lista (*Hercegovački bosiljak*, *Novi hercegovački bosiljak*, *Glas Hercegovca* i *Osvit*) pokrenuta na zahtjev Franje Milićevića.

Zaključno se može reći da je svojim tiskarsko-nakladničkim, prosvjetno-kulturnim, političkim i drugim prinosom Franjo Milićević udario temelje hrvatskomu narodnom preporodu u Hercegovini, a radovi okupljeni u ovome zborniku vrijedan su prilog za potpunije upoznavanje, razumijevanje i objektivno vrjednovanje njegova djela te nekih njegovih suvremenika, kao i prilika pod kojima su ti preporodni značajnici živjeli i djelovali.

MARIJA VASILJ

VAŽAN PRINOS ISTRAŽIVANJU HRVATSKE FILOZOF-SKE TRADICIJE

Filozofijsko djelo Franje pl. Markovića: zbornik radova,
KUTLEŠA, STIPE (prir.) Matica hrvatska, Zagreb, 2016.

Zbornik radova *Filozofijsko djelo Franje pl. Markovića* donosi tekstove koji su izlagani na znanstvenome skupu istoimenoga naziva 2014. godine, a koji je održan povodom stote obljetnice smrti Franje pl. Markovića. Kao što se navodi u predgovoru Zbornika, Franjo pl. Marković prvi je profesor filozofije na obnovljenome Sveučilištu u Zagrebu i jedan od važnijih hrvatskih filozofa novijega doba, koji je uvelike pridonio razvoju hrvatske filozofije, pogotovo kada je riječ o hrvatskome filozofskom nazivlju.

Zbornik je objavljen 2016. godine u izdanju Matice hrvatske, glavna je urednica Romana Horvat, a ovo je izdanje uredio i priredio Stipe Kutleša. Zbornik se sastoji od šest članaka, predgovora, kazala imena i bilješki o autorima, a sve to je ukoričeno na 159 stranica mekoga uveza.

Prvi je članak u Zborniku naslovljen „Uz Markovićevo tumačenje divotnog i tragičnog“ napisao Damir Barbarić. Tema je članka Markovićevo shvaćanje i tumačenje tragedije u njegovu djelu *Razvoj i sustav obćenite estetike*. Predlaže se da Marković tragediju vidi na takav način da iz nje izlazi na vidjelo bit cjelokupne umjetnosti, a to je moguće smisleno izreći samo ako se u obzir uzmu Markovićeve temeljna razlikovanja između lijepoga i divnoga.

Drugi je članak pod naslovom „Karakteristike umjetničkih formi u estetici Franje Markovića“ napisao Tomislav Škrbić, a donosi tumačenje Markovićeve pojma ljepote i ukazuje na osnovna obilježje njegove estetike. Autor navodi kako „pretjerani“ formalizam, kao ni različiti stupnjevi idealizma, ne odgovaraju Markovićevo viđenju estetike jer prema njemu samo forma može izazvati estetsku ugodu u subjektu. Stoga se njegova estetika može nazvati „umjereni formalizam“.

Sljedeći je članak napisala Željka Metesi Deronjić, a naslovljen je „Divotno u estetici Franje Markovića“. U članku se autorica posvećuje

---

razmatranju nekoliko ključnih pitanja koja se tiču divotnoga u Markovićevoj estetici, koje je on razložio u *Razvoju i sustavu obćenite estetike*, a to su kako odrediti divotno, kako ono utječe na ljudski duh, kako ono može biti predmetom umjetnosti i koja je uloga fantazijske sposobnosti u tumačenju divotnoga. Da bi se u potpunosti odgovorilo na ova pitanja, naglašava se da je potrebno uvidjeti kakvo mjesto zauzima i koji je zadatak estetike u cjelokupnome sustavu spoznaje, gdje Marković kaže da su „istina dobrota i krasota tri razna objekta ljudskoga filozofijska uma“. Prema tome bi estetika za njega bila „spoznaja o krasoti“ koja u sebi sadrži ljepotu i divotu.

Članak pod naslovom „Logika u filozofiji Franje pl. Markovića“ napisao je Srećko Kovač, a započinje opisom Markovićeve filozofije kao težnje za idealima: istinom, dobrotom i krasotom (logika, etika, estetika), koju sam Marković naziva filozofijskom težnjom. Autor navodi da se na temelju ovih težnji može iščitati Markovićev sustav filozofije te uloga same logike unutar toga sustava; ona je formalni temelj svim oblicima spoznaje (metafizički, prirodoznanstveni, etički i estetički). Autor dalje razlaže Markovićevo shvaćanje same logike i njezine bitne značajke, zatim pojam kao funkciju spoja obilježja, načelo dostatnoga razloga i uzročnosti, indukciju i dedukciju i logiku razložnosti.

Peti je članak u Zborniku pod naslovom „O pojmu znaka u Markovićevoj Logici“ napisao Bojan Marotti. U uvodnome se dijelu članka donosi kratki pregled Pierceova i Saussureova tumačenja znaka, a autor se pita može li se za Markovića ustvrditi da je bio bliže Pierceovu ili Saussureovu tumačenju jer je i on često koristio riječ znak iako nije nastojao izgraditi vlastite teorije semiotike. U nastavku članka autor piše o Markovićevu poimanju znaka u njegovoj *Logici* i u članku *O baladah i romancah*, te zaključuje da se elementi i Piercea i Saussurea mogu naći u ovim djelima, ali da bi za potpuno tumačenje ove problematike bilo potrebno iščitati sve Markovićeve rukopise u potpunosti, od kojih je većina i dalje neobjavljena. Na kraju se članka kao dodatak donosi ulomak iz Markovićeve *Logike*, koji je zapravo sedmi odsjek prvoga djela *Logike*, a naslovljen je „Psiholozijska podloga logici“.

Zadnji članak u Zborniku potpisuje Stipe Kutleša, a nosi naslov „Markovićevo nastojanje oko istraživanja hrvatske filozofije“. Kao što se da iščitati iz samoga naslova, autor se usredotočio na Markovićeve zasluge vezane za istraživanje hrvatske filozofije i to ističe u tri momenta. Prvi moment govori o važnosti filozofije za pojedinca i narodnu zajednicu, gdje Marković ističe da je domovina duhovna kategorija koju treba steći, a u tome je činu ključna samosvijest naroda koja se stječe putem filozofije. Drugi moment je Markovićevo prinos istraživanjima o hrvatskoj filozofiji, gdje je, kako ističe autor, ponajviše ukazivao na pisce od 15. do 18. stoljeća u priobalnoj Hrvatskoj, ali je ipak najveći dio svojih istraživanja posvetio Ruđeru Boškoviću. Treći moment koji autor naglašava tiče se njegova pokušaja uspostave hrvatskoga filozofskog nazivlja i ovdje se raspravlja o prirodnofilozofijskome i logičkome nazivlju kod Markovića.

Ovakvo jedno djelo, kao plod znanstvenoga skupa o Franji pl. Markoviću, zacijelo je jako važno u hrvatskoj filozofskoj baštini jer ukazuje na jednoga od važnijih predstavnika hrvatske filozofije i javnost upoznaje s njegovim temeljnim učenjima. Nastavljajući se upravo na Markovićevo rad, Zbornik postiže upravo ono što je sebi i sam Marković zadao kao jednu od zadaća – promiče i istražuje hrvatsku filozofsku baštinu i kao takav donosi vrijedne rezultate što potvrđuju tekstovi koji se u njemu nalaze.

ZORAN PERVAN

UPRAVLJANJE POLITIČKOM REPUTACIJOM KROZ POLITIČKE ODNOSI S JAVNOŠĆU

ZORAN TOMIĆ, *Politički odnosi s javnošću*,
Synopsis, Sarajevo – Zagreb, 2017.

Politički odnosi s javnošću nova je knjiga prof. dr. Zorana Tomića, dekana Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Nakon drugoga izdanja *Odnosi s javnošću – teorija i praksa* (2016.), koju su mediji i stručna javnost nazvali „biblijom“ i „anatomijom“, profesor je Tomić javnosti priložio novo djelo sa specifičnoga područja ove profesije.

Fenomen je odnosa s javnošću u politici još uvijek nedovoljno istražen, smatra prof. dr. Tomić. Ako pregledamo suvremenu svjetsku literaturu, vidljivo je kako naslova iz toga područja nema baš puno. Uz nedostatak odgovarajuće literature i istraživanja, problem je i u tome kako točno odrediti što se sve danas podrazumijeva pod političkim odnosima s javnošću. Jedna se skupina autora ograničava samo na odnose s javnošću političkih stranaka, dok prof. dr. Tomić pripada onoj drugoj generaciji teoretičara koji političke odnose s javnošću promatraju znatno šire i u tome segmentu sagledava komunikaciju u državnim tijelima kao i stranačku komunikaciju.

Profesor je Tomić knjigu podijelio na šest dijelova i 40 tematskih cjelina. Sadrži više od 900 stranica. Prvo poglavlje je „Uvod u političke odnose s javnošću“. Kako su politički odnosi s javnošću jedan od programa velike „obitelji“ odnosa s javnošću, autor nas upoznaje s razvojem ove profesije da bi nas uveo u ključne definicije. Ako su odnosi s javnošću dvosmjerna simetrična komunikacija između organizacije i javnosti, sasvim je sigurno da za političke odnose s javnošću možemo reći da su komunikacija između političkih organizacija i njezine javnosti. Iz prakse znamo da ta komunikacije nije simetrična (osim u vrijeme izbora, a ako je i tada) nego više asimetrična i jednosmjerna.

Za sve one koji se pitaju što su politički odnosi s javnošću prvo će pročitati u knjizi „Što nisu politički odnosi s javnošću“. Prof. dr. Tomić

---

tu ukazuje na politički marketing, političko oglašavanje (reklamiranje), izbornu kampanju, propagandu, publicitet i *spin*.

U prvome poglavlju knjige autor dalje razmatra aktere političkih odnosa s javnošću, zatim javnost političkih odnosa s javnošću, dijeleći je na: opću i ciljanu javnost, dionike i *stakeholdere*. Pišući o važnosti javnoga mišljenja, knjiga se bavi i vođama javnoga mišljenja (*Opinion leaderi*). Važno je ukazati i na pojmove: uvjeravanje, tj. persuazije, i javni poslovi, a prvi dio knjige završava opsežnom elaboracijom lobiranja.

Drugi je dio Tomičeve knjige naslovljen „Teorije političkih odnosa s javnošću“. Svaka ozbiljna znanstvena knjiga opisuje teorije koje pripadaju tomu znanstvenom području. Javnosti je poznato da je prof. dr. Tomić autor knjige *Teorije i modeli odnosa s javnošću* (2013.) U *Političkim odnosima s javnošću* autor izdvaja osam teorija koje su u širokoj primjeni na ovome području. Između ostaloga to su: teorija dnevnoga reda, teorija okvira, teorija obnove imidža, teorija vrijednosti vijesti, teorija mreže i dr.

Treći dio knjige nosi naziv „Upravljanje političkom reputacijom (ugledom)“ i jedno je od najzanimljivijih dijelova knjige. U ovome je dijelu obrađeno političko vodstvo, tj. politički *leadership*, zatim političko brendiranje i političko rebrendiranje s naglaskom na političku praksu. Nema političkoga pozicioniranja bez prethodnoga političkog segmentiranja javnosti, birača. Zato nam Tomić donosi teoriju i nudi model segmentiranja političkoga tijela i političko pozicioniranje. Dalje se u ovome poglavlju obrađuje personalizacija politike i sve više prisutan politički populizam. Kod političkoga populizma autor se dominantno bavi tehnikama političkoga populizma u političkoj komunikaciji i političkim odnosima s javnošću. Donosi nam i tri studije slučaja: jedan iz Austrije, drugi iz Venezuele i treći iz SAD-a. U poglavlju „Strateško upravljanje političkom reputacijom“ analizira karakteristike idealnoga političara, imidž i ugled te druge teme. Za kvalitetno je upravljanje političkom reputacijom važno spoznati stil komuniciranja, oblikovanje političkih priča, medijsko izvješćivanje, organizirati strateške resurse te unutarnju organizaciju. Zbog svoje važnosti i te teme su sastavni dio knjige. Treba napomenuti da literature na ovome području nema puno ni u svijetu.

Vidljivo je kako je autor dubinski analizirao sva dostupna istraživanja i literaturu u svijetu kako bi nam predstavio jedno područje koje je od iznimno važno za političare i sve one koji žele ući u političku arenu.

Četvrto poglavlje posvećeno je medijima. Tu prof. dr. Tomić obrađuje jedan od najvažnijih programa odnosa s javnošću - „Odnosi s medijima“. Odnosi se s medijima ne razlikuju u „čistim“ odnosima s javnošću i političkim odnosima s javnošću. Sama riječ „odnosi“ sugerira „komunikaciju“, a znamo kakva ta komunikacija u odnosima s javnošću treba biti „dvosmjerna i simetrična“. Na toj platformi autor nudi „recept“ uspješnih odnosa s medijima. No da bi ih mogli prakticirati, praktičari političkih odnosa s javnošću moraju poznavati „medije“ i njihov način rada, filozofiju i ulogu u društvu. Kada praktičari političkih odnosa s javnošću komuniciraju s medijima, poslužit će ima znanja koja je prof. dr. Tomić opisao u „Glasnogovorništvo u političkim odnosima s javnošću“.

Čitajući *Političke odnose s javnošću*, vidljivo je kako autor sugerira da odnosi s javnošću nisu manipulacija, nisu *spin*. No, ne krije da odnosi s javnošću ne koriste pojedine tehnike *spina* i manipulacije. Zbog toga Tomić piše o „manipuliranju medijima“, ali hrabro, istraživački i precizno izolira i tehnike kojima mediji manipuliraju javnošću. Tako u ovome dijelu knjige radi ravnotežu manipulacije i odnosa s javnošću, ali i medija.

Profesor Tomić, u knjizi koja je predmet višegodišnjega istraživanja, obrađuje područja primjene političkih odnosa s javnošću. To središnje poglavlje knjige, koje se tiče prakse političkih odnosa s javnošću, autor započinje „aktivnostima političkih odnosa s javnošću“. Tu dolazimo do nekoliko vrlo važnih i javnosti atraktivnih cjelina kao što su: upravljanje medijima, upravljanje informacijama, upravljanje imidžom itd. Jasno je da se ovdje radi o menadžmentu medija, informacija i imidža. Parafrazirao ću jednu misao: onaj tko upravlja, tj. informira taj i formira. Formira stav u medijima, pozitivnu informaciju i vijest i na kraju formira poželjan imidž. Tko to uspije, jasno je da vlada.

Stranačkim „komunikacijskim ratnicima“, ali i stranačkim osobama preporučujem da dubiozno iščitaju „Odnosi s javnošću i političke stranke“ u okviru kojih će naći: „Komunikacijska dimenzija političkih

---

stranaka“, „Mjesto odnosa s javnošću u stranačkoj strukturi - Strateška ili taktička uloga“, „Javnost političkih stranaka“, „Unutarstranačka demokracija“ i dr.

Slijedi „Odnosi s javnošću i izvršna vlast“. Tomić nas upoznaje s pojmovima: vladini odnosi s javnošću, vlast i mediji, upravljanje medijima i informacijama – tehnike vladinih odnosa s javnošću, što smatram važnim istraživačkim pristupom jer je prof. dr. Tomić istražio sve najvažnije tehnike vladina *spina* s javnošću.

„Predsjednički odnosi s javnošću“ sastavni su dio ove knjige. Istražujući kako funkcioniraju predsjednički odnosi s javnošću autor naglašava: organizaciju odjela odnosa s javnošću, zatim koordinaciju predsjedničke komunikacije kao i vjerodostojnost predsjedničke komunikacije. Slijede podcjeline „Predsjednički odnosi s javnošću i mediji“, „Predsjednički govor“, „Predsjednički odnosi s javnošću i interesne skupine“ i dr.

Ono što dalje slijedi trenutno je u Hrvatskoj jako aktualno. To su „Odnosi s javnošću u izbornim kampanjama“. Nitko nije pozvaniji od prof. dr. Tomića da opiše ovu djelatnost. Podsjećam Tomić je autor knjiga: *Političko komuniciranje, Politički marketing, Izborni marketing, Strategije izbornih kampanja* i dr. U ovome dijelu knjige autor nas upoznaje s profesionalizacijom, ulogom političkih konzultanata, elementima izborne kampanje, komunikacijskim kanalima, kontroliranim i nekontroliranim medijima itd.

U knjizi *Politički odnosi s javnošću* pročitat ćete „Odnosi s javnošću i javnoj diplomaciji“ pri čemu je teorijski okvir pojačan kroz više studija slučaja. Slijede „Odnosi s javnošću u zakonodavnoj vlasti“, „Odnosi s javnošću u sudbenim institucijama“, „Odnosi s javnošću u vojsci“, „Odnosi s javnošću u policiji“, pa čak i „Teroristički odnosi s javnošću“. Što je to „kisik publiciteta“, pojam koji je uvela M. Thatcher i zašto je važan, naći ćete u ovoj knjizi.

Šesto poglavlje posvećeno je „Tehnikama i alatima u odnosima s javnošću“ što ovu knjigu čini uporabljivom za praktičare političkih odnosa s javnošću. Na kraju knjige je „Rječnik“ i bogata suvremena „Literatura“.

Za pripremu ovoga izdanja prof. dr. Zoran Tomić se koristio najnovijom suvremenom domaćom i svjetskom literaturom s područja

---

političkih odnosa s javnošću i srodnih disciplina tako da se može reći kako je ova knjiga usklađena sa sadržajem i standardima naprednih europskih i svjetskih zemalja.

Knjiga *Politički odnosi s javnošću* prvenstveno je namijenjena studentima. U odnosu na obrađenu problematiku može se reći kako je ponajprije namijenjena studentima drugoga stupnja studiranja, dakle diplomantima. Usto sadržaj će knjige biti koristan i praktičarima u političkim odnosima s javnošću koji u ovoj knjizi mogu pronaći određeni sadržaj koji će im omogućiti unaprjeđenje njihove prakse. Iznesene spoznaje korisne su i političarima, stoga je knjiga namijenjena i njima. Politički odnosi s javnošću mogu pomoći i novinarima, kao i svima drugima koje zanima fenomen odnosa s javnošću u politici.

Recenzent prof. dr. Božo Skoko sa Sveučilišta u Zagrebu ističe kako je „profesor Tomić jedan je od pionira političke komunikacije u ovom dijelu Europe“. Za dr. sc. Aleksandara Bogdanića s Univerziteta u Banjoj Luci prof. dr. Z. Tomić je „lider u akademskom proučavanju odnosa s javnošću“. Prof. dr. sc. Damir Kukić s Univerziteta u Tuzli ističe Tomićevo ogromno znanje o ovoj tematici koje je bio „glavni preduvjet za stvaranje jednog sveobuhvatnog teorijskog pristupa što jeste posebna vrijednost ovog rukopisa“. Prof. dr. sc. Ivan Tanta (Veleučilište VERN iz Zagreba) smatra da bi „većina političara sa ovih prostora trebala pročitati Tomićevu knjigu i to prije svega zbog poglavlja koje je naslovljeno sa: Upravljanje političkom reputacijom (ugledom)“. Dr. sc. Damir Jugo, dekan Visoke škole za komunikacijski menadžment E. Bernays iz Zagreba, ističe da će ova „iznimno kvalitetno i pregledno strukturirana knjiga zasigurno biti izvor inspiracije mnogim komunikacijskim pothvatima u sferi politike, a studente koji će se njome kao literaturom služiti na brojnim visokim učilištima u Jugoistočnoj Europi bez sumnje će dodatno zainteresirati za ovo područje“. Recenzent prof. dr. Besim Spahić naglašava da se novom knjigom prof. dr. Zoran Tomić potvrdio kao „vodeći znanstvenik na području odnosa s javnošću u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i šire“ i time postaje istinski „prosvjetitelj“ jedne nove generacije komunikacijskih stručnjaka. Doc. dr. Đ. Obradović, Sveučilište u Dubrovniku, također je recenzent knjiga.

Predgovor je za knjigu napisao prof. dr. Nino Raspudić. On upozorava kako će nova generacija političara, kako bi uopće sudjelovala u političkoj igri, nužno morati usvojiti i nova znanja i tehnike. „Upravljanje ugledom“ moguće je ako se najprije promisli političko vodstvo kao takvo. Izdavač knjige je Synopsis iz Zagreba i Sarajeva.

Knjiga *Politički odnosi s javnošću* profesora Zorana Tomića izniman je prinos znanosti odnosa s javnošću. Kao takva služit će studentima, kao i praktičarima na području političke komunikacije. Preporučujemo je javnosti i svima onima koji podupiru znanstveni pristup izučavanju odnosa s javnošću i informacijsko-komunikacijskoga polja znanosti.

MARIN ČULJAK